

Лелеко В. В.

Аспірантка кафедри міжнародних відносин
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара
(Дніпропетровськ, Україна), E-mail: mv_dnu@i.ua

УКРАЇНСЬКА КРИЗА ЯК НОВІТНІЙ ВИКЛИК СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

***Анотація.** Проаналізовано вплив подій 2014 року в Україні, зокрема, анексії Криму та військової агресії на Донбасі, на новітні тенденції в системі міжнародної безпеки. Окреслено ідеологічні передумови вказаних подій та їх найбільш вірогідні мотиви.*

Підкреслено особливе значення нав'язування міжнародній системі неконтрольованої геополітичної конкуренції та визнанні силового суперництва між основними центрами впливу як легітимної норми міжнародних відносин.

Визначено основні переваги та загрози зайняття Україною нової ніші у архітектурі міжнародної безпеки, зокрема, вступ до НАТО та можливості отримання статусу стратегічного союзника США. Вказано про майбутню перспективу створення Європейського оборонного союзу.

***Ключові слова:** міжнародна безпека, центри впливу, НАТО, анексія, сепаратизм*

Події 2014 року, зокрема, анексія Криму та військова агресія на Донбасі, стали поворотним моментом у історії незалежної України, і остаточною крапкою у докорінній зміні зовнішньополітичного вектору. Позаблоковий статус нашої держави та чинність Будапештського меморандуму як гарантій недоторканості кордонів довели свою юридичну та реальну неспроможність захистити Україну від територіальних посягань інших країн. В свою чергу, гібридна війна Росії проти України продемонструвала слабкість, а за визначенням деяких політологів, взагалі крах системи міжнародного права та поставила під сумнів ефективність всієї системи міжнародної безпеки.

Ці події не стали несподіванкою для достатньо великої кількості вчених-міжнародників та політиків, які почали говорити про реваншистські перспективи Росії відразу ж після четвертого розширення НАТО. Ще у 1998 р. Дж. Кенан, автора політики стримування, яка лягла в основу відносин США з СРСР у період «холодної війни», зауважив, що «розширення НАТО - це початок нової холодної війни. Я думаю, що росіяни з часом відреагують досить негативно, і це впливатиме на їх політику». Кенан також передбачав, що розширення Альянсу покладе край демократії в Росії [1].

Зокрема, український учений Є. Камінський ще у 2009 р. писав: «Існують серйозні мотивації гіпотетичної можливості початку сутнісних змін у політиці США щодо України. Це передусім гіпотетичні перспективи нового сплеску політичного та ідеологічного протистояння між Москвою і Вашингтоном, у тому числі повернення на двосторонні відносини «боротьби за впливи» на пострадянському просторі» [2].

За два роки до анексії Криму З. Бжезінський у своїй книзі «Стратегічна концепція: Америка та криза глобальної могутності» (2012 р.) прогнозував відродження імперських амбіцій Росії, посилення її тиску на Європу та загострення проблем безпеки для країн Східної Європи, насамперед України та Балтії [3].

Провал прокремлівської політики президента Януковича призвів до зміни влади в Україні у лютому 2014 року, і відразу ж зрозумілим став євроатлантичний курс нового уряду. Тож вірогідність того, що країна залишиться на периферії системи «концентричних кіл» євроатлантичного співтовариства стала дуже малою.

Демонструючи незгоду з домінуючим статусом США в міжнародній системі, В. Путін вдався до активної наступальної тактики, що переслідувала мету змусити Захід визнати хибність ідеї розширення НАТО, розколоти західну солідарність і до-

моглися відмови США та ЄС від спроб поширювати свій вплив у Східній Європі. Прихід до влади лідерів української опозиції в лютому 2014 р. тлумачився в Москві як заколот, що зумовив перехід України під протекторат США і НАТО. Натомість включення Криму і Севастополя до складу РФ було подано як акція на захист співвітчизників.

Сьогодні ж, на фоні війни на Донбасі, одна частина вчених та політиків визначає порушення територіальної цілісності України точкою відліку нової «холодної війни», інша говорить про третя світову - війну нового типу, що розгортається в інших площинах. Важливим для розуміння головної рушійної сили цієї війни є знання про її мотив. Як визначає М. Фесенко, «Імовірно, аналітики військової розвідки РФ визначили, що зараз настав слушний момент для досягнення статусу наддержави і відновлення колишньої сфери впливу: а) оскільки США і НАТО не створили системи ПРО, а в недалекому майбутньому це зроблять; б) оскільки колишній соцтабір через пару років може економічно зміцніти й озброїтися; б) тому що спостерігається розходження в поглядах на світовий порядок між європейськими елітами, через що вони не здатні на сміливе керівництво» [4].

Фактично, Росія розгорнула так звану «гібридну війну» з Україною, на всіх рівнях заперечуючи сам факт військової агресії. Проте, на думку О. Власюка, дедалі очевиднішим стає той факт, що «дії Російської Федерації у військовій, зовнішньополітичній, економічній площині спрямовані на дестабілізацію не лише України, але й всього європейського проекту, Європейського Союзу в цілому. Більше того, те, як активно і завзято Російська Федерація взялась за це «завдання», дійсно ставить під питання саме майбутнє європейського політичного та безпекового простору, якщо ЄС не зможе вчасно на це прореагувати» [5].

За висновком В. Фесенка, мета розпочатого експерименту полягала в нав'язуванні міжнародній системі неконтрольованої геополітичної конкуренції та визнанні силового суперництва між основними центрами впливу як легітимної норми міжнародних відносин.

На відміну від гіперактивної позиції США і ЄС під час внутрішньополітичної кризи в нашій країні з листопада 2013 р. по лютий 2014 р. , після втрати Україною Криму лідери євроатлантичної спільноти виявилися неготовими до розгортання конфлікту в українсько-російських відносинах і поширення російської експансії.

Україна не входить до жодної із систем регіональної безпеки, тому єдиний орган, до якого може апелювати у випадку військової агресії – це ООН. Саме на Раду Безпеки ООН покладено головну відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки (ст. 24 Статуту ООН). Рада Безпеки є єдиним органом ООН, що має право починати дії, превентивні та примусові, від імені ООН, у тому числі об'єднаними збройними силами держав – членів ООН [6, с. 24]. Як ми пересвідчилися, із шести спроб РБ ООН ухвалити резолюцію щодо України, всі шість отримали вето, накладене Росією – країною агресором, яка таким чином заблокувала будь-яку юридично і практично значущу реакцію.

Професор політології Чиказького університету Дж. Міршаймер констатував, що ні США, ні їхні союзники по Альянсу не готові застосовувати силу для захисту України, оскільки захист цієї держави не входить до переліку «стратегічних інтересів чи пріоритетів» Заходу. Про це також неодноразово заявляли і самі очільники НАТО та Б. Обама.

Аби змусити Росію припинити надання зброї сепаратистам у Східній Україні, Захід застосовував економічні санкції, які спочатку зачіпали переважно інтереси високопосадовців, державні банки, енергетичні компанії та оборонні підприємства. Ширші галузеві санкції були запроваджені лише з осені 2014 року. На думку Дж. Міршаймера, способи розв'язання кризи все ж можна знайти, якщо Захід принципово змінить свій підхід і спробує зробити Україну «нейтральною буферною державою між НАТО і Росією, якою Австрія була в епоху холодної війни». Як за-

соби реалізації цієї концепції пропонується публічно спростувати плани розширення Альянсу на Грузію та Україну, надати допомогу у вигляді масштабного плану економічного порятунку України, фінансованого ЄС, МВФ, Росією та США [7].

Утім доцільно зауважити, що після військової агресії РФ проти України як українською владою, так і суспільством, питання пошуку союзників, здатних допомогти саме при військовому конфлікті, стало одним із пріоритетних, ще більше підштовхнувши Україну до НАТО. У грудні 2014 року Верховною Радою України було скасовано позаблоковий статус, що стало важливим політичним та юридичним кроком на шляху до НАТО. Проте цей крок – один серед дуже багатьох не менш необхідних. За словами Єнса Столтенберга, генсека НАТО, для того, щоб вступити до НАТО, Україна має відповідати стандартам організації. Серед умов, які потрібно виконати Києву – це провести реформи, організувати боротьбу з корупцією і збільшити ефективність роботи державного апарату. Він зазначив, що підготовчий процес, що передуює подачі заявки на вступ до НАТО, може зайняти близько шести років. Окрім цього, Україна в обов'язковому порядку повинна вирішити територіальні проблеми, що являється обов'язковою умовою для членства в НАТО. Тож перспектива вступу до північноатлантичного альянсу відкладається на невизначений строк.

Проте в останні півроку з'явилася ще одна можлива ніша в архітектурі міжнародної безпеки для України. Конгресом та Сенатом США неодноразово підіймалося питання надання Україні статусу стратегічного союзника США поза НАТО, проте відповідний законопроект ветувався Б. Обамою. Вітчизняний науковець В. Головченко також переконаний у тому, що реально гарантувати безпеку України може статус союзника США за межами блоку НАТО. Втім, цей шанс набуде конкретних обрисів тільки в разі перемоги республіканців на президентських виборах у 2016 р. в Сполучених Штатах Америки, оскільки саме республіканці, зокрема, Дж. Маккейн, являються прихильниками і лобістами надання Україні цього статусу [4].

Нездатність існуючої системи міжнародної безпеки запобігти реальній війні поставила нові задачі перед НАТО та ЄС. На фоні пошуку Україною союзників, прозвучала теза про створення воєнного блоку саме для країн Євросоюзу. «Подальша інтеграція країн-членів ЄС повинна мати наслідком створення Європейського оборонного союзу», - вважають колишній Генеральний секретар Ради ЄС Хав'єр Солана та аналітик з питань зовнішньої політики Стівен Блокменс. На їхню думку, безпека та оборона є найслабшими ланками європейського інтеграційного проекту: «Роки нескоординованих скорочень видатків на національну оборону підрвали роль ЄС як актора у сфері безпеки тепер багатополярного світу, чий центр економічного тяжіння рухається від Європи в бік Азії. Відмінності між державами-членами у сприйнятті загроз, розбіжності у намірах і перевагах, а в деяких випадках, і відсутність взаємної довіри та солідарності запобігли появі загальної стратегічної культури та перешкодили створенню спільних структур, процедур й активів на рівні ЄС» [8]. Ця ідея набирає все більше прихильників, і на своєму черговому саміті Європейська рада має визначити план дій, що складатиметься із практичних та реалістичних кроків для поетапного розвитку, починаючи від проекту та завершуючи запуском Європейського оборонного союзу.

Підсумовуючи, можна сказати, що поки що рано робити заключні висновки щодо ролі агресії на сході України у глобальному сенсі, оскільки важно передбачити її завершення. Проте із впевненістю можна сказати, що архітектура міжнародної безпеки отримала глибокий надлом, система міжнародного права показала свою нездатність реально врегульовувати складні ситуації, а ключові актори міжнародної політики постали перед складним вибором подальшої стратегії розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Tayler J. The Seething Anger of Putin's Russia / Jeffrey Tayler [Електронний ресурс] // The Atlantic. - 22.09.2014. - Режим доступу: www.theatlantic.com/international/archive/2014/09/russia-west-united-states-past-future-conflict/380533 (дата звернення 22.09.2014) – Назва з

екрана.

2. Камінський Є. С. Візит Джо Байдена до Києва: дипломатична рутина, підтвердження сумної традиції чи новий реалізм у політиці США щодо України / [Електронний ресурс] / Є. С. Камінський // Радіо Свобода. – 19.07.2009. – Режим доступу: www.radiosvoboda.org/content/article/1780538.html (дата звернення 16.01.2015) – Назва з екрана.

3. Brzezinski Zb. *Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power* / Zbigniew Brzezinski. - N.Y.: Basic Books, 2012. - 208 p.

4. Фесенко М. Україна як фактор трансформації міжнародного порядку / М. Фесенко // Зовнішні відносини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ukrajina-jak-faktor-transformacii-mizhnarodnogo-porjadku-1/#sthash.L3CSeYGP.dpuf> (дата звернення 16.01.2015) – Назва з екрана.

5. Власюк О. Росія знищує сучасну систему міжнародної безпеки. [Електронний ресурс] / О. Власюк. – Режим доступу : <http://blogs.ukrinform.com/blog/oleksandr-vlasyuk/rosiya-znyshchuye-suchasnu-systemu-mizhnarodnoyi-bezpeky> (дата звернення 16.01.2015) – Назва з екрана.

6. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 черв. 1945 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. (дата звернення 16.01.2015) – Назва з екрана.

7. Mearsheimer J.J. Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. The Liberal Delusions That Provoked Putin / J.J. Mearsheimer // *Foreign Affairs*. - 2014. - Vol. 93, №5. - September/October. - P. 77-89.

8. Чи бути Європейському оборонному союзу? // Європейський простір. . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/library/267764.html> (дата звернення 16.01.2015) – Назва з екрана.

9. Чехович Т. Проблеми та забезпечення міжнародної безпеки міжнародно-правовими засобами // Науковий вісник Національної Академії внутрішніх справ. – К., 2013. - № 1. – С. 277-283.

REFERENCES:

1. Tayler, J. (2014) The Seething Anger of Putin's Russia in The Atlantic, available at : www.theatlantic.com/international/archive/2014/09/russia-west-united-states-past-future-conflict/380533/ (Accessed 22 September 2014)

2. Kaminskyi, Ye.Ye. (2009) *Vizyt Dzho Baidena do Kyieva: dyplomatychna rutyna, pidtverdzhennia sumnoi tradytsii chy novyi realizm u politytsi SSHA shchodo* [Joe Biden's visit to Kyiv diplomatic routine confirmation of the sad tradition or a new realism in US policy on Ukraine], available at : www.radiosvoboda.org/content/article/1780538.html (Accessed 7 January 2015)

3. Brzezinski, Zb. (2012) *Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power*, Basic Books, N.Y.

4. Fesenko, M., 'Ukraine yak faktor transformatsii mizhnarodnoho poriadku' [Ukraine as a factor in the transformation of the international order], *Zovnishni vidnosyny* [External Relations], available at : <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/ukrajina-jak-faktor-transformacii-mizhnarodnogo-porjadku-1/#sthash.L3CSeYGP.dpuf> (Accessed 16 January 2015)

5. Vlasjuk O., *Rosiia znyshchuie suchasnu systemu mizhnarodnoi bezpeky*, [Russia destroys the modern system of international security], available at : <http://blogs.ukrinform.com/blog/oleksandr-vlasyuk/rosiya-znyshchuye-suchasnu-systemu-mizhnarodnoyi-bezpeky> (Accessed 16 January 2015)

6. *Statut Orhanizatsii Obiednanykh Natsii vid 26 cherv. 1945 r.* [The United Nations Charter on 26 Jun. 1945] available at : www.rada.gov.ua. (Accessed 16 January 2015)

7. Mearsheimer, J.J. (2014) 'Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. The Liberal Delusions That Provoked Putin', *Foreign Affairs*, Vol. 93, №. 5, pp. 77-89.

8. 'Chy buty Yevropeiskomu oboronnomu soiuzu?' [Whether the European Defence Union is to exist?], *Yevropeyskyi prostir* [European space] available at : <http://eu.prostir.ua/library/267764.html> (Accessed 16 January 2015)

9. Chekhovych, T. (2013) 'Problemy ta zabezpechennia mizhnarodnoi bezpeky mizhnarodno-pravovymy zasobamy' [Issues of international security and international legal tools] *Naukovyi visnyk Natsionalnoi Akademii vnutrishnikh sprav* [Scientific Bulletin of the National Police Academy], № 1.

Лелеко В. В., Аспирантка кафедри міжнародних отношений Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара (Днепропетровск, Украина),

E-mail: mv_dnu@i.ua

Украинский кризис как новейший вызов системе международной безопасности

Аннотация. Проанализировано влияние событий 2014 года в Украине, в частности, аннексии Крыма и военной агрессии на Донбассе, на новейшие тенденции в системе международной безопасности. Определены идеологические предпосылки указанных событий и их наиболее вероятные мотивы.

Подчеркнуто особое значение навязывания международной системе неконтролируемой геополитической конкуренции и признания силового соперничества между основными центрами влияния как легитимной нормы международных отношений.

Определены основные преимущества и угрозы получения Украиной новой ниши в архитектуре международной безопасности, в частности, вступление в НАТО и возможности получения статуса стратегического союзника США. Указано о будущей перспективе создания Европейского оборонительного союза.

Ключевые слова: международная безопасность, центры влияния, НАТО, аннексия, сепаратизм

Leleko V. V., postgraduate student of the Department of international relations Oles Honchar Dnipropetrovsk national university (Dnepropetrovsk, Ukraine), E-mail: mv_dnu@i.ua

Ukrainian crisis as a new challenge for the international security system

Abstract. The influence of the events of 2014 in Ukraine, including annexation of the Crimea and Donbas military aggression is the latest trends in the international security. Outlined ideological conditions specified events and their most probable motives.

Underlined the particular importance of imposing international system, uncontrolled geopolitical competition and recognition of the power rivalry between the major centers of power as legitimate norms of international relations.

The main benefits and challenges was found there in Ukraine and the new place of Ukraine in the international security structure, particularly NATO membership status and capabilities of US allies. Specified on the future vision of the European defense union.

Key words: international security, centers of influence, NATO, annexation, separatism

УДК 321.01

Лясота А. Є.

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології
Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара
(Дніпропетровськ, Україна), E-mail: alyasota@ua.fm

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСНОВНІ ЦЕНТРИ ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ

Анотація. Присвячено актуальній проблематиці становлення та розвиток політичної системи Європейського Союзу. Акцентовано увагу на особливостях функціонування основних інститутів ЄС як основних центрів прийняття політичних рішень.

Ключові слова: політична система ЄС, центри прийняття політичних рішень.

Сучасний Європейський Союз – це результат більш ніж п'ятдесятирічної інтеграційної діяльності в Європі. Біля його витоків лежать Європейські спільноти, утворені в 50-их роках минулого століття, на створення яких вплинуло багато політичних, економічних чинників, пов'язаних, насамперед, з Другою Світовою війною. Сформувалась унікальна політична система, яка, маючи базові для будь-якої демократичної системи елементи, є, водночас, відмінною від типових західних демократій, оскільки не містить у свої структурі державу

Європейський Союз є визначним явищем як в новітній європейській політичній історії, так і в сучасній політичній практиці. Європейська інтеграція привела до створення на загальноєвропейському рівні низки керівних інститутів, які поступово отримали значні повноваження в багатьох сферах публічної політики.

Будучи результатом безпрецедентного процесу добровільної економічної і